

KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001

A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés

KOMJÁTHY LAJOS JÓZSEF¹

A vallási alapelvek és a vallási közösségek ismeretének jelentősége a békefenntartó és béketeremtő műveletek során²

The importance of the principles of religions knowledge and communities during the peacekeeping and peace-building operations

Absztrakt

A cikk áttekintést ad a főbb vallási alapokról a vallási közösségekről, a fundamentalizmus jelenlétéről a békefenntartó és békeműveletekben, Hogyan hat békeműveletek során vallási ismeretek hiánya a békefenntartó erőknél és a vallási szélsőségek jelenlétének veszélyei a békére a műveleti területen. A különböző válságok vallási háttérrel és tapasztalatok a békefenntartás során.

Kulcsszavak: Vallások, fundamentalizmus, szélsőségek, békeműveletek, válságok.

Abstract

The article gives an overview of the evolution of fundamentalism, characteristics and causes of the presence of the XXI. world's major religions of the century. Religious of background of the crisis centers

Keywords: fundamentalism of religions. extremes in religious peacekeeping operations, crisis centers.

¹ Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztoképző Kar, egyetemi tanársegéd - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, assistant lecturer, E-mail: komiathy.lajos.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-6486-9122

² A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kutatócsoport keretében, a Nemzeti Közszerzői Egyetem felkérésére készült.

The work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 titled „Public Service Development Establishing Good Governance” in the Ludovika Research Group.

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség a Nemzetközi Szervezeteknél és NATO tagságból adódó kötelezettségei alapján a világ számos pontján vesz részt különböző béketeremtő és békefenntartó műveletekben. Ezek a műveletek hazánktól eltérő környezetben (vallási, gazdasági és kulturális) kerülnek végrehajtásra. A sikerét a műveleteknek nagyban befolyásolja, hogy az ott élő népek hogyan fogadják el a külföldi más nemzetbeli csapatok jelenlétét. Ennek egyik kulcs kérdése a környezethez történő alkalmazkodás, ezen belül a helyi vallási környezet, vallási csoportok megismerése. Ha megvizsgáljuk, a világ konfliktus térképét látjuk, hogy számos vallás képviselőivel és szokásaikkal találkozhatunk a műveletek során és találkozhatunk ezeknek a vallásoknak szélsőséges megnyilvánulásaiival. Cikkemben arra szeretném kitérni, hogy mennyire fontos és meghatározó lehet a siker elérésében a helyi lakosság, vallási környezet támogatása. A lakosság kulturális, vallási szokásainak ismerete, tiszteletben tartása segíti vagy akadályozza a sikeres katonai műveleteket. Szeretném bemutatni, hogy ezek elfogadása vagy megsértése hogyan segítette vagy akadályozta a művelet sikerét.

A föld népessége demográfiai robbanás hatására folyamatosan növekszik, ezzel egyidejűleg változik a világ vallási térképének összetétele, egyes teoretikusok szerint (pl. Huntington³) a XXI. század egyik konfliktusforrása a különböző kultúrák határainál fog történni. A biztonságpolitikai kihívások határok nélkül földrajzi területekre, kontinensekre terjednek ki, az itt végrehajtott béketeremtő, illetve békefenntartó műveletek különböző vallási és etnikai környezetben történnek. Ezeknek egyik eleme a résztvevő erők vallási és etnikai hovatartozása. Földünk vallási irányzatait vizsgálva a következő főbb vallási irányzatokat különböztetünk meg, ezeknek a vallásoknak a követőivel találkozhatunk jellemzően a békefenntartó illetve békétámogató műveletek során:

- Kereszténység;
- Iszlám;
- Buddhizmus;
- Univerzizmus;
- Brahmanizmus vagy hinduizmus;
- Judaizmus.

Ezen vallások mellett számos egyéb vallási irányzat megtalálható, de ezek a legnagyobbak, és a békeműveletek során leginkább ezekkel a vallási irányzatokkal és szélsőségeikkel találkozhatunk. Ez utóbbit fundamentalizmusnak hívjuk.

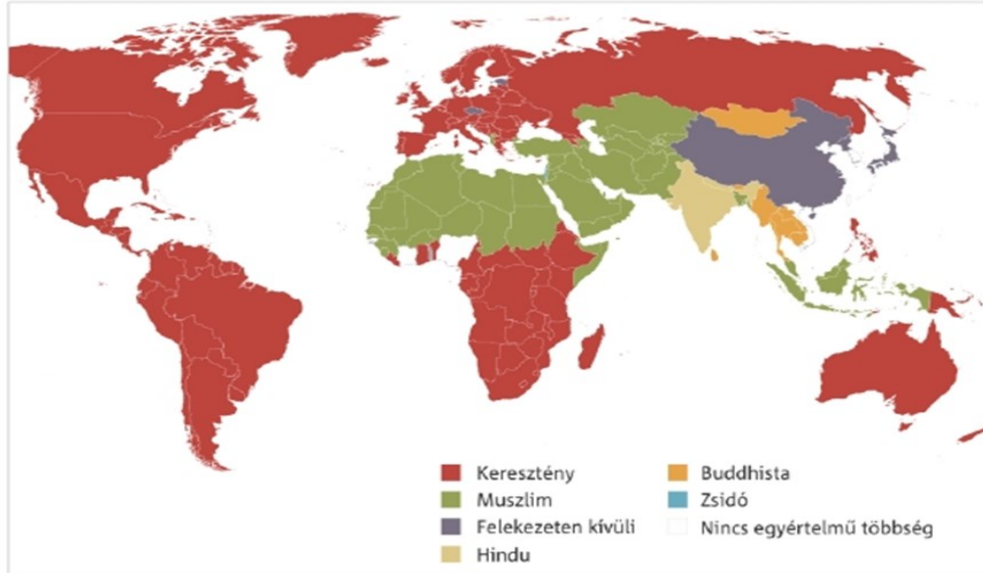
Az alábbi térképen a főbb világvallások területi eloszlását láthatjuk.

³ Samuel P. Huntington (New York, 1927. április 18. – New York, 2008. december 24.) amerikai politikatudós, a Harvard Egyetem professzora. A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása című könyvével vált világszerte ismertté.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Az országokat a többségi vallásnak megfelelően színeztük. A sötétebb szín nagyobb arányú többséget jelent.

Kilenc országban nincs egyértelmű többségi vallás: Bissau-Guinea, Elefántcsontpart, Makaó, Nigéria, Szingapúr, Dél-Korea, Tajvan, Togo és Vietnam. Nincs olyan ország, ahol a népi vallások lennének egyértelmű többségben.

Forrás: Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life • Global Religious Landscape, December 2012

MI IS A FUNDAMENTALIZMUS?

A vallások mellett találkozhatunk ezekhez kötődő szélsőséges megnyilvánulásokkal is, ez a fundamentalizmus. A fogalomhoz több meghatározást is találhatunk.

A „*fundamentalista*” megnevezés olyan mozgalomra utal, mely törekszik visszatérni az adott vallás vagy szubkultúra eredeti alapjaihoz, alapelveihez, vagy legalábbis ahhoz, amit a mozgalom résztvevői annak tartanak.

A Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása szerint a *fundamentalizmus* szó csak a vallási kinyilatkoztatást és annak szent könyveit elfogadó, minden más nézetet elutasító világnézet

Fundamentalizmus: latin eredetű szó, amely szó szerint az alapokhoz való visszatérést eredményezi. Főként az amerikai neoprotesztáns eszmékre alkalmazták a biblia szó szerinti értelmezése és tévedhetetlenséghez történő ragaszkodásuk miatt. [3. p.18.]

Fundamentalizmus: fundamentalistának nevezik azokat a vallási mozgalmakat, csoportokat, közösségeket, amelyek erősen ragaszkodnak néhány hittételhez, és ezeket a tételeket hajlamosak ráerőszakolni a tágabb társadalmi környezetükre, a tétellektől való eltérést a hitetlenség megnyilvánulásának, eretnekségnek tekintik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Napjainkban a fundamentalizmus nagyon erőteljesen jelentkezik a vallás területén és ez nem *csak egy vallási irányzathoz* kötődik. Óriási hiba lenne, ha csak egy valláshoz köténének.

Például a kereszténység mai fundamentalistái az újjászületett „bibliahívő” protestánsok, akik magukat a „fővonalbeli”, „liberális”, „modernista” protestánsoktól választják el.

Az iszlám fundamentalisták (iszlamizmus) az iszlám életmódot és jogrendet (saríja) elnyomó nyugati kultúra ellen lépnek fel mozgalmukkal.

A zsidóság mai fundamentalistái az ún. Haredi, akik magukat „Tóra-igaz” zsidóknak vélik. Jézus idejében az esszénusok voltak fundamentalisták, ők a Templom lerombolása után a farizeusokkal a mai rabbikus zsidóság előfutárai lettek.

Fundamentalisták léteznek a hinduizmusban és a világ más vallásaiban is.

A teljesség igénye nélkül még néhány fundamentalista irányzat. Adventizmus, Kreacionizmus, Nazarénizmus, Mormonizmus, Exodus, Exkatológia,

MIÉRT FONTOS A VALLÁS ISMERETE? (A MÚLT ÉS JELEN PÉLDÁINAK TÜKRÉBEN)

A Magyar Békefenntartó katonák országgyűlési felhatalmazással mintegy 1 000 fővel készülnek fel feladataikra. Ezeket önállóan, illetve valamely nemzetközi kötelékben hajtják végre a világ számos pontján, a kialakult és elfogadott NATO felkészülési rendszer szerint I-III fázisban, amelynek része az adott terület Kultúra-antropológiai ismerete és vallástörténete.

MIÉRT FONTOS EZ A BÉKEFENNTARTÁS SZEMSZÖGÉBŐL?

Az eltérő kultúra és vallás megismerése lehetősége ad arra, hogy megértsük az egyén, a kis- és nagyközösség viselkedését és annak hatását a béketeremtési és békefenntartási tevékenységünkre. „A múltból eredeztetett szokások, magatartások, vallási-etnikai-törzsi-családi azonosságtudatok, a közösen megélt történések, a közösségnek megfelelés az elvárt szerinti cselekvés mind-mind a közösség sajátos jellemzője. Ezek megismerése lehetővé teszi a reakciók feltérképezését, egy-egy külső beavatkozás elfogadásának vagy elutasításának előrejelzését.” [14, p.102.] Ha megvizsgáljuk a közelmúlt konfliktusait, fegyveres harcait, mindenütt találkozunk a vallás képviselőinek támogató vagy ellenálló tevékenységével.

A békefenntartás és béketeremtés során a vallással két oldalról is találkozhatunk. Az egyik oldalon a békefenntartó erők vallási kultúrája és szokásai, a másik oldalon a válságkörzet vallási kultúrája és összetevői jelennek meg. A legoptimálisabb az, ha ez a két oldal nem különbözik, de erre a legkisebb az esély, jellemzően eltérések vannak a békefenntartó és béketeremtő erők és a helyi környezet vallási kultúrájában. Az Afganisztánban dolgozó ISAF erők amerikai kötelékeiben a katolikus vallás képviselői voltak a meghatározóak, míg az afgán lakosság majdnem 100% az iszlámvalláshoz kötődik, de a szövetséges erők állománya is jellemzően keresztény vallású. A Békefenntartó erők felkészítése és kiválasz-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

tása során kiemelt szerepet kell kapjon, hogy az esetleges vallási szélsőségesek ne kerüljenek be a békefenntartó kötelékbe, és tudatosítsuk katonáinkban, hogy nem vallásháborúba készülnek. A kiválasztási eljárás része kell, hogy legyen az olyan hivatásos és szerződéses katonák kiszűrése, akik befejezték a humanitárius feladatokra kiválóan alkalmazható, de fegyveres feladatokba nem bevonható vallási meggyőződésük miatt. A felkészítés során kiemelt szerepet kell, hogy kapjon a környezet vallási kultúrájának megismerése. Meghatározó a vallási vezetőkkel történő kommunikáció és a jó kapcsolat kiépítése, tudatosítani kell a vezetőkben, hogy nem megszállás és vallási háború, hanem békefenntartás és béketeremtés a célja az ott lévő erőknél. A másik oldalról nagyon fontos a békefenntartó erő jelenlétének és tevékenységének elfogadása a helyi vallási vezetők által, ezt pedig nagyban elősegíti a vallási kultúra és szokások tiszteletben tartása és a vezetők tiszteletének megtartása. Több vallási szereplős művelti környezetben kiemelt feladat a vallási vezetők közötti egyensúly megtartása, részrehajlás nélkül. Az Afganisztáni ISAF feladatok végrehajtásakor nagyon érzékeny terület volt a felkelők elleni tevékenység közben, hogy a helyi erők kötelékében lévő különböző vallási és etnikai csoportok ne hajtsanak végre tisztogató műveleteket a lakkosság körében a békefenntartás zászlója alatt.⁴

Néhány kirívó eset a teljesség igénye nélkül:

Afganisztán a vallási sokrétűség és különbözőség mintája. A vallás, a konfliktusok egyik meghatározó eleme, és a válságmegoldás egyik kulcskérdése lehet az országban. Afganisztánban a szovjet megszállás és a függetlenségi háború során a tálibok voltak azok, akik függetlenségi harcot vezették a szovjetek ellen. A tálib katonai és politikai mozgalom kialakulása 1994-re datálható, amikor a korábban az országot megszálló szovjetek ellen harcoló, majd azok kivonulása után egymás ellen forduló mudzsahedin csoportok egy része kiegyezett egymással. A csoportok kiegyezését fegyverrel és pénzzel támogatta a szomszédos Pakisztán is, amely érdekelt volt az ország stabilizálásában. A tálibok⁵ megerősödésében – kezdetben érdekelt volt az USA is. Az Amerikai ikertornyok elleni támadás után a tálib rendszer megdöntésre került és nemzetközi erők (ISAF) biztosították a demokratikus vívmányok védelmét. A vallási ismeretek hiánya, illetve nem megfelelő minősége vezetett az ISAF erők egyik legnagyobb botrányához, a bagrami légi bázison kialakított börtönkomplexumban elégetett Koránokhoz, és az azt követő erőszakos cselekményekhez. Az Iszlám vallás megsértése bizonyíthatóan a kulturális vallási ismeretek hiányára volt vissza vezethető.

⁴ Afganisztán etnikai megosztottsága Pastu 38%, Tadzsi 25%, Hazara 19%, Üzbég 6%, Egyéb 12%

⁵ (Talibanizmus az iszlám radikális változatát képviselő szunnita muszlim és pastu nacionalista mozgalom. A tálibok az általuk uralt területen az iszlám jogrendszert, a saríát vezették be, amelynek előírásait rigorozus módon tartották be. A saríára hivatkozva a tálibok alapvető emberi jogokat korlátoztak, civilizációs vívmányokat tiltottak be, jogrend megsértését pedig következetesen büntették. A tálib fanatizmusa a kívülálló számára szélsőségesen maradi rendelkezésekben öltött testet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Irak Az iraki háborút a terrorizmus elleni harc keretében vívták. Az országot alapvetően két jelentős vallási irányzat, a síita⁶ illetve szunnita⁷ irányzat képviselői lakják. A háború után hatalomra került szunnita vezetők megkezdték a síiták és az ott élő keresztények megfélemlítését és üldözését. A hatalom konszolidációjának kulcskérdése, hogy a vallási vezetők hogyan tudják elfogadni egy központi hatalom támogatását anélkül, hogy azt érezzék, hogy azt általuk képviselt irányzatok, értékek háttérbe szorulnak. A demokratikus és kormányzati erők elleni támadások sokszor a vallási irányzatok irányítóinak ösztönzésére történnek.

Koszovó a demográfiai robbanás, a gazdasági válság negatív hatásai és a világpolitikában beállt változások együttes eredményeként Európa egyik válsággócává vált. A történelmi változások során a török hódoltság korában a szláv és keresztény kultúrát váltotta a muszlim kultúra erőteljes megjelenése, amit a török-albán lakosság képviselt. A XIX. században a Balkánon kialakult nacionalista irányzatok mentén Kosovo az albán nacionalizmus központja lett. A két világháború alatt több esetben is különböző népcsoportok, vallási irányzatok vezették a tartományt, a jugoszláv állam fennállása során pedig sajátos státusszal létezett, mint Kosovói Autonóm Tartomány. Az eltelt évtizedek során az albán lakosság magasabb születési arányszáma jelentős változásokhoz vezetett, amit egyesek demográfiai háborúnak, illetve a szerbek tervszerű, békés kiszorításának tartanak. Az albánok aránya a lakosságon belül 90%-ra nőtt, elsősorban a szerb népesség rovására. A szerbek a jobb életkörülmények miatt elköltöztek Jugoszlávia gazdaságilag kedvezőbb és nyugodtabb vidékeire, és ezzel is erősítették a tartomány etnikai vallási összetételének megváltozását. Ez hatással volt az gazdasági helyzetre, mely az albán-szerb konfliktusok megerősödését eredményezte. Tito halála után a fokozódó szerb haderő jelenléte növelte az albán szeparatizmust, melyet Milosevic akkori szerb elnök katonai-rendőri erők alkalmazásával próbált visszaszorítani, de az ENSZ nyomásra tárgyalások kezdődtek a felek között. Kosovo 2008. február 17-én fogadta el a függetlenségi nyilatkozatot, ami a mai napig megosztja az ENSZ és Európa országait, kormányait. A tartomány területén a mai napig nincs béke, az atrocitások mindig felszítják az etnikai vallási ellentéteket (pl.: 2011. szeptember 27. A KFOR kötelékébe tartozó német alakulatok Észak Koszovó szerb többségű részein a határátkelőknél tiltakozásul emelt szerb barikádok bulldózerrel történő felszámolása közben éles lőszerez lőttek a tömegbe.) Amíg nem lesz etnikai és vallási (megegyezés) megoldás, addig az említett terület mindig is a balkán gyújtópontja lesz, és a létkörül-

⁶ Síita(követők) az iszlám legnagyobb vallási kisebbsége, mely ma a muszlimok 10-13%-át egyesíti. A többségi szunnita iszlámtól alapvetően abban különbözik, hogy Mohamed próféta és veje-unokatestvére, Ali utódai ahogy ők nevezik, „a ház népe”, vagyis ahl al-bajt számára kiemelt szerepet biztosít. Hogy ez milyen természetű, az irányzatonként eltér, de összességében elmondható, hogy kizárólag a 656-tól 661-ig uralkodó Alit ismerik el legitim kalifának, és – szintén irányzattól függően bizonyos számú fiú utódait tévedhetetlen, isteni tudást birtokló imámoknak tekintik. A síita irányzatok többségében fontos szerep jut az úgynevezett mahdihoz kötődő megváltásannak is.

⁷ A szunnita az iszlám legnagyobb ága: a muszlimok mintegy 90%-a a követői közé tartozik. A szunniták eredeti megnevezése „a bevett szokás és a közösség követői”. Ez arra utal, hogy követik a próféta szokásait, cselekedeteit és életmódját, és a közösséghez tartoznak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

mények (gazdasági) különbözősége időről időre vallási ellentétekbe csap át. Jelenleg Koszovó lakosságának mintegy 90%-a szunnita muszlim, a fenn maradó 10% ortodox keresztény.

Líbia észak-afrikai állam a Földközi-tenger déli partján, Egyiptom és Tunézia között helyezkedik el. Történelmileg pásztornépek (berber⁸) éltek itt, akik az arab hódítások során visszaszorultak a sivatagba, illetve annak széleire. Líbia gazdasága az olajkitermelésre épült, amely a gazdasági fejlődés motorja volt. Líbiában jelenleg 140 törzs található, ezzel a magas számmal ez a világ egyik legmegosztottabb országa. A nyugati országokkal ellentétben, ahol a legfőbb identitásképző elem a nemzet, majd a család és a vallás, Líbiában sokkal erősebb a törzsi és vallási kötődés, mint a nemzeti tudat. Ez azt jelenti, hogy egy líbiai elsősorban nem líbiainak tekintti magát, hanem egy bizonyos törzs tagjának, vagyis nagyon minimális, vagy egyáltalán nincs líbiai nemzettudat. Nincs olyan, hogy líbiai nép, hanem sok törzs van, akik együtt élnek az ország területén, és akiket a Kadhafi-rezsim elnyomása egységben tudott tartani. Ez a törékeny egység a Kadhafi rendszer megdöntésével felborult, és mára a törzsi-vallásikötődések, kapcsolatok a meghatározóak, nincs központi irányítás, elfogadott legális hatalom. Jelenleg a világ egyik legveszélyesebb pontjai között tartják számon. Nincs olyan legitim kormányzat, amelyet elfogadna a többség, amely rá tudná kényszeríteni akaratát az országra, a törzsek nagy részére. Nagyon erőteljes a vallási alapon szerveződött ISIS terjeszkedése, amely a vezetői úrt kihasználva próbál hatalomra kerülni és gazdasági alapot teremteni az ország nyersanyag kincseinek kiaknázásával. A polgárháború miatt elmenekült emberek, családok milliós számban vannak jelen más országokban, jelentős befolyást gyakorolva azokra (gazdasági, vallási, politikai). Kijelenthetjük, hogy itt a béke kulcskérdése a vallási és törzsi konszenzus kialakítása, elfogadása.

Szíria délnyugat-ázsiai muszlim arab ország a Közel-Keleten, jelentős keresztény és kurd, örmény, illetve asszír nemzeti kisebbségekkel. A lakosság 90%-a arab, 6%-a kurd, 2%-a örmény, 2%-a asszír és egyéb nemzetiségű, vallási megoszlás tekintetében 89%-a muszlim – ebből 79% szunnita, a maradék: 7%-ban alavita, 2%-ban drúz, 1%-ban pedig síita. A lakosság fennmaradó 10%-át kitevő keresztény vallásúak kb. 55-60%-a ortodox hitű és az antiochiai ortodox egyház tagja, kb. 15-20% pedig katolikus, szinte kizárólag keleti katolikus. Szíria napjainkban a világ egyik legnagyobb válságpontja, a világ biztonságát jelentősen befolyásoló hatásokkal (migráció). 2011-ben az Arab tavasz néven kitört kormányellenes tüntetések fegyveres összetűzésekbe torkoltak. A helyzetet tovább bonyolította, hogy 2012 nyarán az ország északkeleti részén lakó kurdok fegyveres csoportjai is beavatkoztak a harcokba, Aleppóig előre nyomulva. A kurd lázadók egyszerre kerültek összetűzésbe a kormányerőkkel és a Szír Szabad Hadsereggel (SZSZH). A kialakult konf-

⁸ berberék: Északnyugat-Afrika őslakos rokon népcsoportjainak összefoglaló neve. legismertebb csoportjuk a tuaregek. A berberék napjainkban elsősorban szunnita iszlámhívők.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

liktusnak sajátos jelleget ad az is, hogy a helybéli keresztények és alaviták⁹ az Aszad-rezsimet támogatják. Ők alkották a hatalmi csoportot, míg a felkelők többsége a szunnita lakosság soraiból kerül ki. Erős vallási színezetet ad az a tény is, hogy a lakosság mintegy 10%-át kitevő keresztények nem csatlakoztak a kormányellenes felkeléshez, sőt, jelentős részük nyíltan támogatja Aszad elnök hatalmát. Ennek legfőbb oka, hogy Aszad biztosította számukra a teljes körű vallásszabadságot, sőt számos keresztény személy magas pozíciókat tölthetett be. A polgárháború során a fundamentalisták rendszeresen hajtanak végre támadásokat a keresztény és alavita közösség ellen. A jellemzően szunnita felkelőket hivatalosan Szaúd-Arábia, Katar, az Öböl-menti államok, Törökország, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország támogatja, míg Aszad elnök és a körülötte csoportosuló hatalmi elitet a síiták alavita ágához tartozó csoportok támogatják. A felkelés során a többségi szunnita lakosság köréből került ki a lázadók ellen Aszadnak és hatalmi elitjének viszont sikerült elnyernie a legnagyobb síita ország, Irán támogatását. A tüntetések folyamán számos esetben előfordult, hogy a demonstrálók néhány radikálisabb ága (fundamentalistái) alavita- és keresztényellenes transzparenszeket mutattak fel, ezzel előre elriasztva a keresztények többségét a tüntetések támogatásától. Az „Arab tavasz” néven kitört fegyveres felkelés során és az azt követő harcokban rendszerint érik atrocitások a keresztény lakosságot a szélsőségesebb szunnita lázadók részéről. Homszban, a városért vívott csata idején a lázadók többször támadtak keresztényekre, illetve rongáltak meg templomokat. Az ismétlődő támadások hatására a város teljes keresztény lakossága elmenekült és menekült táborokba kényszerült.

Ukrajna Európa egyik érzékeny válságterülete. Gazdasági, etnikai problémák mellett a politikai érdekeltségek is súlyosbítják a helyzetet és gátolják ennek a válságnak a megoldását, az ország vallási megosztottsága pedig katalizátorként működik.” A Razumkov Központ 2010-es felmérése szerint a lakosság 68 százaléka valamelyik ortodox keresztény közösséghez tartozik; 7,6 százalék görög katolikus, 1,9 százalék protestáns, 0,9 százalék muszlim, 0,4 százalék római katolikus. A megkérdezettek 7,2 százaléka egyszerűen kereszténynek vallja magát”[9. p. 121.] Az etnikai megosztottság a vallási irányokon belül is jelentkezik, a politika pedig felhasználja céljai elérése érdekében a vallást is. Az ortodoxvallásnak két fő irányvonala van Ukrajnában, a legjelentősebb az Ukrán Ortodox Egyház, a másik nagy ortodox felekezet a Moszkvai Patriarkátus. Az Ukrán Ortodox Egyház Kijevi Patriarkátusa a két Patriarkátus sajnos nem mentes a politikai befolyástól, és az egymással való rivalizálás nem segíti a 2014-ben kirobbant etnikai konfliktus megoldását. Az Ukrán vallási megosztottság harmadik jelentős tényezője az Ukrajnában megtalálható görög katolikus vallás. Képviselői az ország nyugati gazdaságilag fejlettebb részén találhatóak, a kommunizmus alatti vallási elnyomásuk és az ortodoxvallással történő szemben állásuk se segíti és támogatja a békekezdeményezéseket, megegyezéseket Ukrajnában. Bár a né-

⁹ Az alavita vagy alavi az iszlám vallás síita ágának egyik áága. Az alavita elnevezés jelentése: Ali követői. A hagyomány szerint – egy Ibn Nuszair nevű muszlim tanító alapította a 9. században, napjainkban legjelentősebb közösségük Szíriában található itt a lakosság 12%-át teszik ki.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

pességet tekintve nem számottevő a muszlim vallás képviselőinek a jelenléte, napjainkban az iszlám állam képviseletében a radikális irányzat megjelenése és az általuk végrehajtott terrortámadások lehetősége nem zárható ki a polgárháború sújtotta Ukrajna területén. Ez a vallási csoport, főleg a visszatelepülő Krimi tatárok által képviselt.

Indiai-Pakisztán (Kasmír¹⁰ konfliktus) Ázsia egyik igen érzékenypontja, válsággóca, amelyben a területi viták mellett jelen van a hindu-muszlim ellentét is. Az érzékenységet fokozza, hogy mind a két hatalom rendelkezik atomfegyverrel és több háborút vívtak már egymással a terület hovatarozása ürügyén. A terület függetlenné válása során a lakosságának jelentős része muszlim volt, míg a vezető réteg hindu, ez a körülmény később indikátorként szerepel a konfliktusban. Ráadásul a két különböző vallású ázsiai nagyhatalom (India-Pakisztán) erős nyomást gyakorolt a fiatal tartományra a hovatarozás kérdésében. Az első háború óta (1947–49) számos fegyveres konfliktus volt a két állam között, az utolsó 1999-ben. A törékeny állapotot mérgezi, hogy a két ország, ha nyíltan nem is, de támogatja a másik területén lévő vallási szeparatista csoportokat és a vallást használják fel a politikai céljaik elérése érdekében, például Szrinagarban és Jhelam völgyben. Jól példázza ezt, hogy a legutóbbi zavargások során (2016. július 10.) az indiai biztonsági erők megölték a térség egyik lázadóvezérét, a 22 éves Burhán Mozaffar Vánit és két harcostársát. A férfi a Hizb al-Mudzsahedin (Szent Harcosok Pártja) nevű lázadó csoport vezetője volt és a muszlim vallás képviselője. A helyzet bonyolultságát bizonyítja, hogy India azzal vádolja a szomszédos Pakisztánt, hogy anyagi és ideológiai értelemben is támogatást nyújt ezeknek a csoportoknak, amit Iszlámábád cáfol, ugyanakkor szabadságharcosokként méltatja a lázadókat. A vallási ellentétek kormányzati szintre történő emelésére példa az indiai Bharatija Dzsanaata Párt (BJP)¹¹ fundamentalista programja, a párt célja szerint „minden földig lerombolt mecset helyett egy hindu templom fog állni.” Amíg a jelenlévő vallási csoportok nem tudnak közös nevezőre jutni, addig a béketeremtés ezen a területen egy szürreális álomnak tekinthető.

*Indonézia-Maluku szigetek*¹² az itt kialakult válság klasszikus példa a gazdasági problémáknak a vallásra történő kivetítésére és véres konfliktusba történő átmenetére. A szigetcsoporthatörténelme során a X. században arab kereskedők terjesztették el az iszlámot a lakosság körében. A XV. századtól a portugál és spanyol, majd a XVII. századtól a holland Kelet-indiai társaság telepesei a kereszténységet vitték a szigetekre. A '90-es évek végén azonban gazdasági válság robbant ki, jelentősen megnöttek a szegények és gazdagok közötti különbségek. Itt is megjelent a demográfiai robbanásból adódóan megnövekedett

¹⁰ Az Indiai szubkontinens észak-nyugati régiója. A név a Nagy-Himalája és a Pir Panjal vonulatai közötti völgyre utal. Napjainkban ennél nagyobb területet értenek alatta, amely magában foglalja az indiai Dzsammu és Ladak régióit, az észak-pakisztáni területeket és a kínai Akszaj Csint. India és Pakisztán 1947-es függetlenné válása óta mindkét ország magának követeli Kasmírt, amelynek egy részére Kína is igényt tart. Kasmír déli fele indiai, északi pedig pakisztáni ellenőrzés alatt áll.

¹¹ Ezt a pártot 19 pártszövetsége alkotja.

¹² Indonéziához tartozó szigetcsoporthat Fülöp-szigetektől délre összesen mintegy ezer kisebb-nagyobb szigettel.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

népesség vallási átalakulása. Kormányzati szinten túlsúlyba került az iszlámizmus. A gazdasági problémák kivetítése a kormányzati feladatokat végző emberekre és a vallási hovatartozásukra félreértéseket és összeesküvés-elméleteket eredményezett, amelyek véres konfliktusokban csúcsoodtak ki. Megjelentek a vallási szélsőségek, és harcot hirdettek a másik vallási csoport ellen. Legutóbb május 28-án robbantott fel egy piacot Szulavézi szigetén a Lashkar Jihad nevű muzulmán csoport, az akcióban 19 ember vesztette életét. A békefenntartás az érzékeny lakosság miatt szinte reménytelen, csak a vallási megbékélés az, ami a konfliktusok megoldását eredményezheti. A vallási villongások, erőszak eddig majd 10 ezer ember életét követelte a szigetcsoporton. A békefenntartás, békemegteremtés egyik sebezhetősége, hogy a megfelelő eszközökkel, erővel rendelkező kéksisakosokat hamar megbélyegzik, hogy valamelyik vallást támogatják és semlegességüket feladják.

*Szudán*¹³ az az országa a XX. századnak, ahol megtalálható az etnikai gyűlölet, a vallási szemben állás és a gazdasági egyenlőtlenség okozta ellentét. Az ország történelmét áttekintve a vallás szempontjából két meghatározó irányzat alakult ki: az iszlám és a Kereszténység. A két irányzat jól elkülöníthető területileg is. Az országban az északi részen az iszlámvallás a meghatározó, ez az összlakosság 70% volt 2011-ig, de Dél-Szudán megalakulása után 90% lett. A déli részen a keresztény vallás képviselője volt a meghatározó és a függetlenség után ez az arány csak erősödött. A természeti kincsek (olaj, gáz) és a földművelés a déli részre koncentrált, ez fokozta az országrészek közötti ellentéteket és vallási megosztottságot (a keresztények elveszik Allah ajándékát), ami polgárháborúba torkolt észak és dél között, Iszlám és Keresztény háborúként is nevesítve. Az ENSZ több alkalommal megkísérelte a kialakult helyzet rendezését, kevés sikerrel. A szudáni konfliktust bonyolítja, hogy az 1956-os függetlenség óta is vannak olyan tartományok, államok, melyek nem fogadják el a központi irányítást. Ezeket az államokat sajátos státusszal ellátva gyakorlatilag papíron irányítják csupán. A legnagyobb a Dafuri tartomány, az itt történő erőszakos cselekményeket 2004. szeptember 9-én az ENSZ a fajirtás és a tömeggyilkosságok miatt a XXI. század legnagyobb humanitárius válságának nevezte. A Janjaweed¹⁴ fegyveresek falvakat bombáztak és támadtak meg rajtaütésszerűen, etnikai alapon gyilkoltak civileket, nőket erőszakoltak meg és fosztogattak. Körülbelül két millióan menekültek el, közülük több mint 200 000-en a szomszédos, sokszor amúgy is instabil belső viszonyokkal rendelkező országok felé (Csád, Eritrea, Etiópia, Uganda). A helyzetet az Afrikai Unió¹⁵ Szudáni missziója (AMIS) próbálta kezelni. A végső létszámuk 7 000 fő volt, de képtelenek voltak feladatukat ellátni. 2007-ben az ENSZ BT 1769 számú határozata alapján a United

¹³ Állam Északkelet-Afrikában, Egyiptomtól délre a Vörös-tenger partján Afrika harmadik legnagyobb országa volt, függetlenségét 1956. január 01-én nyerte el. 2011-ben népszavazás útján több részre szakad az addigi egységes ország, fő terméke a kőolaj és földgáz.

¹⁴ Dárfúri fegyveresek összefoglaló neve.

¹⁵ Volt afrikai gyarmatok szövetsége, önállóvá válásuk után 1963-ban Afrikai Egység Szervezet néven. 2002-ben megváltoztatta a nevét Afrikai Unióvá.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Nations Mission In Dafur (UNAMID¹⁶) vette át feladataikat. Mandátuma 2017 júniusáig került meghatározásra, mintegy 20 000 fővel próbálja biztosítani az emberi jogokat és a polgári élet védelmét a konfliktusövezetben. A békefenntartás sikerességét befolyásolja, hogy a küldő nemzetek 90% afrikai és ázsiai országból került ki, ahol más megítélés alá esnek bizonyos erőszakos cselekmények, mint az Európai vagy Amerikai államokból érkező békefenntartóknál. ENSZ képviselők által az ide küldött kéksisakosok 90% katona, akik a sokszor a vallásuk és szocializációjuk és szakmájuk miatt másként értékelik az erőszakos cselekedeteket. Szudán másik konfliktuspontja a dél-szudáni terület, mai nevén Dél-szudáni Köztársaság, amely Szudán önállóvá válása után a területén elhelyezkedő olajmezők miatt, valamint az északi muszlim irányítású kormányzás miatt került a polgárháború zivatarába. A 2011-es népszavazás biztosította az elválást az északi irányítástól, de az infrastruktúra fejletlensége nem tette lehetővé a független, önálló gazdaságot. Az ország népességét meghatározó két fő etnikai csoportosulás az elnök és alelnök vezetésével, két évvel a függetlenné válás után véres, az emberi jogokat sértő polgárháborúhoz vezetett. Először az Afrikai Unió, majd az ENSZ erői próbálták szétválasztani és tüzszünetre kényszeríteni a résztvevő feleket. A békefenntartókat rendszeresen érik támadások, a humanitárius segélyeket elrabolják, megdézsmálják. 2016 szeptemberében mintegy 100 000 ezer menekült ember várja a humanitárius segélyt a dél-szudáni Yei városában – jelezte az ENSZ menekültügyi biztosa. Az ENSZ BT 2014/4155 határozatában reagált a kialakult helyzetre, és létrehozta a United Nations Mission in the Republic of South Sudan-t (UNMISS). Ez az erő 17 000 békefenntartóból áll, ami magába foglal 4 000 fő helyi védelmi erőt és 2 000 fő rendőri erőt, valamint 400 fő polgári alkalmazottat.

MIÉRT VESZÉLYES EZ?

Ha megvizsgáljuk a XXI század biztonságpolitikai kihívásait, láthatjuk, hogy számtalan probléma okoz frusztrációt, amelyekre nincs megoldás. A válságok (gazdasági, politikai, etnikai, geográfiai stb.) következménye, hogy az elégedetlen néptömegek helyzetük stabilizálását remélve szélsőséges irányzatokat és eszméket valló politikai pártoknak és vezetőknél adnak kormányzási lehetőséget, melyek ezekre a problémákra megoldásokat ígérnek. A szélsőséges eszméket valló országokban a szélsőséges vallási csoportok is nagyobb eséllyel lehetnek jelen, és találnak támogatókat terveik megvalósításához [3. p.170.] A szélsőséges vezetők és szélsőséges vallási csoportok számára kiemelkedő jelentőséggel bírnak az olyan területek, ahol a háborúk, szegénység, betegségek, korrupció, éhínség, vallási üldöztetés, és a demokratikus jogállamiság hiánya egy reménytelen jövőkép nélküli életet prognosztizál az ott élők számára. A korábban felsorolt válságócok jellemző táptalajt biztosítanak az ilyen szélsőségek megjelenéséhez. Ezt felismerve napjaink szélsőséges vezetői a XXI. század technikai vívmányait felhasználva a médián, TV-n, Interneten

¹⁶ UNAMID feladatra 2016. október 06-i adatok alapján 28 nemzet küldött katonát 15 845, rendőr 1583, egyéb tisztviselő 140 fő (forrás (ENSZ Peacekeeping actual mission honlapja).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

keresztül ígérnek megoldást a fentebb említett problémákra, és ezeken keresztül hirdetik nézeteiket, tanait.

A történelem során a vallást gyakran használták fel a hatalom megszerzésére, illetve megtartására, valamint területszerzésekre, hódításokra. A „hivatalos” vallás mellett a szélsőséges vallási mozgalmak is megjelennek, és ezek egyre nagyobb veszélyt jelentenek a társadalomra. A szélsőségek megjelenésével növekszik azoknak a megnyert hívőknek a száma, akik a vallási elkötelezettség, és az önálló döntésképtelenségi kényszer hatására egyre nehezebben képesek döntésük érvényesítésére, és megoldást látnak problémáikra ezekben, a szélsőséges nézetekben. Kiemelt feladat ezeknek a vallási alapokon szerveződő szélsőséges mozgalmaknak (csoportoknak, ideológiáknak) a feltérképezése, tanulmányozása, megszüntetésének kezdeményezése, vagy megalakulásának megakadályozása. Kiemelten fontos a közvélemény tájékoztatása a szélsőséges vallási mozgalmak valós tevékenységéről. Az erőszakosan hirdetett vallási szélsőségek módszere jellemzően a terror, ami lehet pszichológiai és lelki terror is.

A terrorizmus meghatározása a NATO szerint: „egyének, vagy javak elleni erő, vagy erőszak törvénytelen alkalmazása, illetve az azzal való fenyegetés, amelynek célja a kormányok vagy a társadalmak kikényszerítése, vagy megfélemlítése bizonyos politikai, vallási, vagy ideológiai célkitűzések elérése érdekében.”[5.]

Korunk biztonságpolitikával foglalkozó szakemberei szerint a mai terrorizmus alapvetően etnikai, vallási és szeparatista indíttatású. A terrorizmus legjelentősebb formája a vallási fundamentalizmus, ebben a formában a követők, hívők által szentnek tisztelt írások Isten hiteles szavát jelentik. A vallási vezető által hirdetett tanokat a szentírásra, vallási alaptételekre vezetik vissza, és mivel a szentírás Isten szavait tartalmazza, ezért azok hitelességét vagy érvényességét senkinek sincs joga megkérdőjelezni, megváltoztatni vagy azzal nem egyet érteni. [3. p. 2.] Ez megkérdőjelezhetlenné teszi a vallási vezetők kinyilatkoztatásait, akik Isten akaratát tolmácsolják a hívők felé.

KÖVETKEZTETÉS

A békefenntartó és béketeremtő műveletek igen sokoldalú felkészültséget igényelnek a parancsnoktól és törzsetől, valamint a kialakult helyzet folyamatos elemzését a kívánt végállapot (békehelyzet) eléréséig. Ennek a helyzetelemzésnek egyik kiemelt része kell, hogy legyen a válsággóc etnikai és vallási összetételének elemzése és a várható reakciók vizsgálata a béketeremtő, illetve békefenntartó műveletek során. Megítélésem szerint ez az egyik kulcseleme a minél kisebb áldozattal és erőbefektetéssel járó siker elérésének, ezért a békeműveletek során a parancsnokok és törzsek felkészítésének kiemelt része kell, hogy legyen a válságkörzet etnikai, vallási elemzése. A feladat végrehajtásának másik kulcseleme a vallási vezetők bevonása a béketeremtésbe, illetve a béke megszilárdításába úgy, hogy a többszereplős vallási környezetben egyik vallás képviselője se érezze, hogy elnyomták, illetve a másik vallás nagyobb támogatásban részesül. A műveleti területre történő felkészítésnek mind a három fázisában kiemelten hangsúlyos szerepet kell, hogy kapjon

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

a vallási környezet megismerése a parancsnoktól és törzsétől a végrehajtó katonáig bezárólag. A műveleti felkészítés előtt a békefenntartó katonák kiválasztása során fontos az esetleges szélsőségekre hajlamos katonák feltérképezése, kiszűrése, a katonák vallási érzékenységének és toleranciájának ellenőrzése, felmérése. Ha van rá lehetőség, célszerű a helyi, azonos vallású erők bevonása, alkalmazása a békefentartásban, illetve az azonos vallási értékeket valló békefenntartó katonák alkalmazása. Természetesen ehhez hozzátartozik a vallási vezetők megbékélésre és a másik vallással szembeni toleranciára, elfogadásra való hajlandóság is.

A válságkezelés, békefentartás, békefenntartás sokszínűségét és nehézségeit talán a legjobban Richard Sylvés fogalmazta meg könyvében: *„They come from nations large and small, rich and poor. They bring different cultures and experience to the job, but they are united in their determination to foster peace.”* „A sikeres békefentartás, békefenntartás érdekében nekünk az a feladatunk, hogy ezt a közös tenni akarást, egy modern hatékony egységes vezetés mellett a békefentartásra fordítsuk, és ebbe vonjuk be a vallási közösségek vezetőit.” És két fontos üzenet a XX. század egyik kiemelkedő politológusától a békefenntartáshoz és békefentartáshoz, amit mindenféleképpen szem előtt kell, hogy tartunk.

Samuel P. Huntington: *„a Nyugat nem azzal hódította meg a világot, hogy eszméi, értékei vagy vallása magasabb rendű lett volna. Sikerét sokkal inkább a szervezett erőszak alkalmazásában való jártasságának köszönhetette.”*

Samuel P. Huntington: *„fel kell ismernie a Nyugatnak, hogy más civilizációk ügyeibe való beavatkozás valószínűleg a létező legnagyobb veszélyforrás, amely bizonytalansághoz és potenciális globális konfliktushoz vezet a multi civilizációs világban.”*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] HUNTINGTON Samuel: A civilizációk összezapása és a világrend átalakulása. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999.
- [2] Dr. ÚJHÁZI Lóránd Vallási tényezők –szélsőségek –hatása a globális biztonságra
- [3] SZABÓ Csaba A Szélsőséges Vallási Csoportok Tényerésének Kockázatai
- [4] Magyar Értelmező Kéziszótár, Budapest, Akadémiai Kiadó 1989 ISBN 963 05 5515
- [5] AAP-6, NATO Szakkifejezések és Meghatározások Szógyűjteménye (angol és magyar). A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Haderő tervezési Csoportfőnökség kiadványa. Budapest, 2004.
- [6] GARRY Wills Mi az igazságos háború? (<http://beszelo.c3.hu/04/12/06wills.htm>)
- [7] http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Bruhacs_Janos_Nemzetkozi_jog_l/ch08s02.html
- [8] ÚJHÁZI Lóránd Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában SEREG SZEMLE: A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA 13:(2-3) pp. 121-135. (2015)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

- [9] UJHÁZI Lóránd Újabb etikai kihívások a hadtudományban a katolikus egyház megítélése szerint: Reflexió a távirányítású repülőgépek alkalmazása TÁRSADALOM és HONVÉDELEM 18:(1) pp. 25-44. (2014) Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos
- [10] GÖRFÖL Tibor, Máté-Tóth András: Világvallások. Buddhizmus, Hinduizmus, Iszlám, Judaizmus, Kereszténység - Akadémiai lexikonok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.
- [11] FRIEDEMANN Bedürftig: A nagy világvallások. Alexandra Kiadó, Bp., 2007. (Eredeti cím: Die Grossen Weltreligionen.)
- [12] RESPERGER István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra Egyetemi jegyzet, Budapest, 2003.
- [13] DR. JOBBÁGY Zoltán: Globalizáció és a felkelés elleni műveletek. HADTUDOMÁNY 2015/1–2. 95
- [14] BOLDIZSÁR Gábor: A Kultúr antropológia és A Jövő Tisztképzése HADTUDOMÁNYI SZEMLE 2013/6
- [15] BESENYŐ János, MARSAI Viktor: Országismertető, Líbia Székesfehérvár 2012. ISBN 978-963-89037-5-4
- [16] JOBBÁGY Zoltán, KOMJÁTHY Lajos Focusing on Training TRANSFORMATION THROUGH TRAINING MAGAZINE 1:(1) p. 34. 1 p. (2012)
- [17] HORVÁTH Tibor: A Magyar Honvédség befejezett szárazföldi műveletei Afganisztánban: Tapasztalatgyűjtemény. 244 p. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2014. pp. 67-72.(ISBN:978-615-5491-35-1)
- [18] Világjárók Lexikona. Reader's Digest válogatás. Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest, 1998. ISBN 963 8475 28 5 p. 452.
- [19] Magyar Nagylexikon XII. (Len–Mep). Főszerk. Bárány Lászlóné. Budapest: Magyar Nagylexikon. 2001. 627. o. ISBN 9639257079
- [20] TISOVSZKY János: AZ ENSZ ÉS BÉKEFENNTARTÁS Magyar ENSZ Társaság Budapest, 1997 ISBN 963 85168 3 6
- [21] Az AMNESTY INTERNATIONAL REPORT 2015/2016 Egyesült Királyság 2016 ISBN: 978-0-86210-492-4
- [22] Szakmai Szemle KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT KIADVÁNYA 2013/3
- [23] J.D.FAGE: Afrika története, Osiris Kiadó, Budapest, 2004,
- [24] BESENYŐ János: Országismertető: Szudán; „Sereg Szemle” kiadvány, Veszprém, 2010
- [25] SZENES Zoltán: Konceptióváltás a Magyar békefenntartásban? NEMZET és BIZTONSÁG Budapest, 2008. Április p 67-80
- [26] Richard SYLVES Disaster Policy and Politics: Emergency Management and Homeland Security George Washington University Washington 2015. Second Edition ISBN 978-1-4833-0781-7
- [27] A Háború és Béke a Katolikus Egyház tanításának fényében
<http://web.295.ca/gondolkodo/talalkozo/irasok/Somfai1HU04.html>
- [28] Vallási Vezetők A Háborúk Ellen Euronews, Internet, letöltve: 2016.10.14 elérhető
<http://hu.euronews.com/2016/09/21/vallasi-vezetok-a-haboruk-ellen>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

- [29] TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei HADTUDOMÁNYI SZEMLE 2015/VIII évfolyam 1 sz. Budapest, pp.270-282.
- [30] ANKER Géza: A hinduk, a mozlímok, a zsidók állama és a valóság. Budapest VALÓSÁG 2013/I-VI sz. pp.1-20 Internet, Letöltve: 2016.10.17
<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=54&lap=19>
- [31] SZIKORA Márton, BURIK Géza: A Pakisztáni Indiai Konfliktus Vallási Háttére, Budapest, HETEK 1998 II/23 Internet letöltve:2016.10.17.
http://www.hetek.hu/hatter/199806/a_pakisztani_indiai_konfliktus_vallasi_hattere
- [32] Hadtudományi Lexikon I-II kötet, Budapest, 1995. ISBN 963 04 5226
- [33] The Role, Preparation And Performance Of Civilian Police In United Nations Peacekeeping Operations, Internet, letöltve 2016. 11. 28, elérhető:
<http://icclr.law.ubc.ca/sites/icclr.law.ubc.ca/files/publications/fs/Peacekeeping.pdf>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE